

ČLÁNEK PRVÝ.

ÚWOD, O DĚJINÁCH ČESKÝCH.

Čechy a Morawa. Dějepis a dějiny vůbec. Hlavní ráz dějin římských, německých a slowanských. Powšechný obsah dějin Českých. Epochy a prameny jejich. Řada dějepiscůw českých a morawských.

Historické diwadlo národu našeho, země Česká, prostírá se u prostřed pevniny Europejské asi po tisíci milích čtwercových.¹ Popatříce na obraz její na mapě, uhlédáme podobu nepravidelného čtwerohranu, jehožto hrany čelí právě k seweru a jihu, k východu i západu. Na pokrají swém odewšad obkličena jest pohořími, kterážto zdají se vybíhati ze dwau uzlůw: od východu totiž, ode sněžky Králické, k sewerozápadu wznášejí se *Krkonoše*, jenž Čechy ode Slez, a k jihozápadu rozkládají se *Žďárské hory*, jenž je od Morawy dělí; na západu, ode Smrčín, táhnau se k sewerovýchodu, mezi Čechami a Sasy, *Krušné hory*, a k jihovýchodu, mezi Čechami a Bawory, *Šumawa*. Obojí pak pohoří stýká i sceluje se s obau stran: na jihu, proti Rakausům, horami Cáhlowskými; na seweru, proti Lužici, Zhořelskými horami.

1) Dle wýměru c. k. hlavního štábu celý powrch králowství Českého, pokud nyní ohraničeno jest, činí 952⁹² mil □ zeměpisných. Býwal však někdy wětší, ano ještě hrabstwí Kladské, okolí Žitawské a Kámen králowský na Labi na seweru, Witoraz na jihu, náležely k Čechám w užším smyslu.

Jsau tedy Čechy již přírodau samau ohraničeny, a wěncem hor co hradbami přirozenými otočeny. S těchto hradeb pokrajních winau se do země rozličná odhoří a protihorí, zpowlowna se nížice, až pak se tratí, tu w auplné rowině, tu we krabatině. Rowina však tytýž brázděna jest i hlubokými stržemi a řečištěmi, a hory buď homolité, buď i báňowité, tu w ohromných kupách, tam osamělé, wysoce nad ni se wypínají.

Jižné pohoří, dělicí Čechy od Morawy, Rakaus a Bawor, činí spolu rozhraní wod Europejských. Z toho patrnó, že země tato do vysokého podnebí položena jest.² Pramenowé všickni, jenž se prýští po horách zemi wúkol wěňčících, stékajíce se pomalu w potoky a řeky, spojují se téměř u prostřed země w jediný proud Labský, a odtékají k seweru jediným aužlabím, prorowawším se hluboce skrze hornaté ty waly. Čechy celé jsau jen hořejší poríčí Labské w Europě.

Přirození prosmykowé w pohoří pomezném označeni jsau nyní všude silnicemi, wybihajícimi skrze ně wen ze země. W dějinách prosluli nejwice Domažlický a Chlumský; neméně však důležití jsau Chebský a Lito-myšlský, čelící od západu i od východu téměř zrowna naproti sobě.

Příroda sama, ukončiwši a uspúsbiwši Čechy co zvláštní celek, předustanowila tím hlavní ráz historie české. Neb ačkoli my toho jistiti nechceme, žeby národowé wúbec tělesnau a mrawní powahu swau brali ze spúsoby, polohy a powětrnosti zemi těch, we kterýchžto

2) To již i nejstarší náš kronikář domácí, *Kosmas Pražský*, pozorowal, prawě (Scriptores rer. Bohem. I. p. 6): Mira res, et unde perpendere potes, quam in alto aëre pendeat haec regio, cum nulla peregrina hanc influat aqua, sed quotquot amnes, parvi et immanes, ex diversis montibus orti, a majori aqua quae dicitur Labe recepti, usque aquilonale fluunt in mare.

přebýwají: předce také zapírati nemůžeme, ano na jewě jest, že příležitosti, pohody a nehody, jež země každá z přirození swého naskytuje, mocně působí w rozwižení se a we směru žiwota národního. I země Česká howěla národům, jenž ji osaditi měli, dle rozdílné powahy jejich rozdílně. Národ we wálkách podnikawý mohl odsud, co s přirozené hradby, podmaniti sobě wšecky sausedy a jim panowati, Čechy mohly se mu státi jádrem nedostupným státu na sewer, na východ a západ široko daleko rozlehlého. Méně přízniwé byly okolnosti národu pokojnému, domácnému, promyslnému. Tento zajisté, auzce obmezen jsa hranicemi přirozenými, nemohl nikdy na počet a sílu znamenitě zweličeti³; aniž mu poloha jeho u prostřed Europy platna byla, pokud se mu nedostáwalo pomoci té, kterauž jediné umy wěkúw oswícených poskytowati mohau. Wzdálenost moře, nedostatek welikých plawných jezer a řek w zemi, a sám ten wěnc hor pohraničných, překážejíce obchodu a spojení s ostatní Europau, osamocowali Čechy, až teprw cesty uměle ražené počaly jim poněkud nahražowati nedostatek přirozených. Mimo to, pro vysokost a sewerný swah celé krajiny, tratí jižná země částka wšecky ty wýhody, kteréby jí plynauti měly z menší wýše polární. Naproti tomu ale příroda s ničím se tu neoštídala, čehokoli potřebí bylo k wychowání lidstwa na duchu i na těle zdrawého, čilého a rázného. K tomu cíli dopřála mu podnebí mírného, a wzduchu, kterémužto škodliwé wýpary

3) Dle historických zpráv o lidnatosti země České, podaných námi w Časopisu českého Museum na r. 1834 (I, 67—79) počítáno w Čechách w XVI století 3—4 milliony obywatelstwa, při wypuknutí 30tileté wálky asi 4 1/2 millionu. W XVIII století držel se počet mezi 2—3 mill., wstaužil r. 1800 přes 3 milliony, dosáhl r. 1834 již 4,059,546 duší, a wstaužil r. 1846 na 4,589,436 duší.

— bahnišť, ani věčné ledy sněžek vysokých, ani bauřlivé písčiny a stepě, nikde lahody a zdravoty neujímají; největší rozmanitost, jak v povrchu krajiny, tak i ve plodinách půdy zemské, působí blahoděnně v těle i v duchu obyvatele každého. I ačkoli tu nic samo sebou v bujně hojnosti se mu nenaskytuje, předce také i práce rukou jeho nebývá nikde bez odplaty: ano příroda, složivši do lůna této vlasti hojně a vzácné poklady kopalin a vod léčivých, a odepřevši jí soli, této přední potřeby vezdejšího života, zdá se jakoby tím Čechy sama byla pobízeti chtěla ku promyslné přičinlivosti a k obchodu se sausedy.

Ačkoli pak pomezí jihovýchodní svou vyvýšeností působuje rozhraní vod v Evropě, jest předce tak spleťtělá, že přes ně, co přes vysokou pahorinu, všude téměř bez nesnáze a bez péče přecházeti lze. Za ním pak prostírá se opět krajina zvláštní, *Morava*, zvěi⁴ asi co polovice Čech, se zvláštními pohořími a porůčímí, také přírodou samou, a však méně dokonale, ohraničená. Na severu chrání ji naproti Slezsku *Sudety*, prodloužené to Krkonoše; na východu dlouhotáhlé *Tatry* stanoví její meze proti Uhersku. Na severovýchodu však nachází se tu otvor, skrze kterýž ona s výšiny své vysílá řeky Odru a Wislu až do baltického moře; na jihu pak, proti Rakousům, nedostává se jí ovšem hranic přírodních, ježtoby zde teprv Dunaj působiti mohl. Přirozená povaha krajiny této podobá se české, předčí ji ale swahem jižným.

4) Nynější markrabství Moravské, spolu se Slezskem rakouským, vynáší 481⁶⁶ mil; na nich počítalo se r. 1844 obyvatelstva 2,224.153 duší. Že částka hořejších Slez, jmenovitě Opawsko a Krnowsko, od prwopočátku k Moravě náležela, až ve XIII století na zvláštní knížetství povýšena byla, o tom u znatelů dějin není pochyby.

Spojení tedy *Čech a Moravy* v jeden celek, majíc we přírodě samé podstatný svůj základ, nemůže powážováno býti za pauhau náhodu. A skutečně v obou krajinách od věkůw, pokudkoli historie stává, vždy a po každé jeden a týž národ přebýwal, jedna i táž nejvyšší vláda panowala⁵: obě tedy, Čechy i Morava, co národ i co stát, vždy za jedno byly. Tímto spojením ale přirozené výminky dějin takového celku zlepšily se znamenitě. Větší počet a prostranství pojišťowaly spojenému národu větší moc a podstatu proti cizincům; blízké porůčí Dunaje, co hlavní kupecká silnice u wnitř Europy, zowauc ho k obchodu s celým světem, bránilo jeho doma osamocení; a otvor ten mezi Sudety a Tatrami usnadnil dotýkání se s národy přebýwajícími v rozlehlých krajinách mezi moři baltickým a černým a mezi pohořím uralským. Protož historie národu Českého, máli důkladna býti, obau krajin, Čech i Moravy, stejně šetřiti musí, jelikož dějinám obau, jakožto částkám jednoho celku, jedněm bez druhých dorozuměti nelze.

Dějepis wůbec jest nejpozdnější plod oswěty národůw. Dějiny, we vyšším a pravém toho slova smyslu, jen tam vznikají, kde národ duchem procitlý a ke společenským aučelům we stát zákony vlastními spojený, swobodnau wůli s odpory swými zápasí, a kde zápas

5) Bojowé, národ wlašský, panowali w obou zemích, až je spolu proti Němcům ztratili; Marobudowa říše wztahowala se až za Morawu; a Slowané stejným časem i w Čechách i w Moravě se rozmohli. Od té doby Morava wůbec aučastna býwala všech osudůw země České, s výminkau krátkotrwalé někdy říše Swatoplukoway, kdežto Čechy samy Moravě podléhaly. Protož my uwažujíce, že jmeno „Morawan“ značí částku národu jen zeměpisně a nikoli geneticalky rozdílau, kdykoli o *národu Českém* wůbec mluwíme, vždy Slowany jak w Čechách tak i w Moravě bydlicí rozumiwáme.

ten spolu tak jímavý bývá, že i pamět jeho ráda se obnovuje. Jen tam, kde ušlechtilejší částka člověka vládne nad oborem činnosti pauze zvířecí, kde život lidský tauhau po ideách a bohovosti nabývá významu vyššího, a duch ani v kalu tupé všednosti netone, ani jedem přebraušené smyslnosti se newysiluje, kde jméno boha i vlasti, zákonůw a ctnosti, práwa i swobody budí w duších takový ohlas, že obec celá hotowa bývá i krwí swau o ně se zasazowati: jen tam dítí se mohau skutkové, které připomínati potomstwu i milo i hodno jest. Žiwot bezidejný všude jest nepamatný, a protož ani wyprawowan býti nezasluhuje. Dějepis ale nad to, zakládaje se celý na památkách strojnych a zvláště na písemnostech, nemůže znikati ani kwěsti, leč při hojně a horliwé péči o nauky a umy wúbec. Dějepisec zajisté ne wšecky pamatné příběhy samy w sobě, ale jen ty wyprawowati může, kterých pamět se mu zachowala. Potřebujeť pramenůw dostatečných a wšestranných, podawkůw určitých a srozumitelných, swědectwí půwodních a hodnowěrných, aby čtenáře swé o tom, co jak a proč se stalo, zprawiti mohl, aniž pak s prawdau se chybil. A poněwadž každý skutek dějinný záleží na zápasu, tudíž na sporu dwau stran, do kterého wždy wášně lidské wšelijak se wplétají: wěčnými zákony práwa i sprawedliwosti wyhledává se, aby swědectwí obojí strany wyslýcháno a nepředsudně uwažowáno bylo. Kde toho nelze, protože ho s jedné strany snad se nedostává, tam šetřiti sluší při uwažowání jednostranných zpráv tím opatrnější kritiky.

Dějepis tedy stejnau podstatau zakládá se jak na skutcích, tak i na paměti o nich zachowané. Kdekoli jednoho nedostává se z obau těchto žiwlůw, tam ani dějepisu není a býti nemůže. Protož také marno byloby se ptáti po dějinách a žiwotu neznámých *prwobytelůw* země

České a Morawské. Wyprawowání naše nemůže sahati dále, nežli pokud stačí zachowané nám zpráwy písemné. Ty mluwí sice o trojím národu, který přebýwal jeden po druhém we vlasti naší: o wlašských Bojech, o německých Markomanech i Kwadech a o slowanských Čěších: ale jen poslední národ objewil se w běhu wěkůw oběma žiwly historickými, hojností totiž i dějin i památek jejich. Protož i jen tento národ sám může býti předmětem vlastním historie naší; děje bojské a markomanské jen potud uwedeny budau, pokud jich potřebi k určitějšímu obmezení a dokonalejšímu porozumění českých.

Dějiny národu českého jsau w nejednom ohledu poučnější a zajímavější nad dějiny mnoha jiných národůw. Jakož země česká sama položena jest do středu a srdce Europy, tak i národ český stal se po mnohé wěky středistěm, we kterémž ne bez zápasu stýkaly a jednotily se rozmanité prwky a zásady nowoeuropejského žiwota národního, státního i církewního. Jmenowitě spatřiti jest tu očitě i dlauhý spor i wzájemné pronikání se žiwlůw římského, německého a slowanského w Europě.

Kterak celé pokolení lidské, přirozením a půwodem swým jedno a téže jsauc, předce rozrodilo se na toliké plemena, kmeny, národy a wětwe, rozdílné co do tělesné postawy a barwy, duchowní powahy a řeči, mravůw a obyčejůw, o tom žádný nepoučuje nás podawek historický. Na samém počátku wěku historického spatřujeme již nejen rozdrobenost wškerého člověčenstwa w nescíslné národy a národky, jazyky a nářečí, obce a státy od sebe rozdílné a nezáwisné, ale spolu také i patrný směr celého dějinstwa k umenšení této rozmanitosti, ke smíšení a jednocení rodůw a plemen, zanikáním jedněch a zmáháním se druhých. Slabý hynul dotýkaje se silného, a silný podléhal opět silnějšímu; a wšak síla duchowní a mrawní wítěžiwala konečně nad tělesnau.

Nicméně jako ve hmotném světě nic nehýne naprosto, nýbrž rušíc se v jednom bytu, zárodkem bývá bytu jinému; a jako plemena křížením, sady štěpováním vždy se více sílí a šlechtí: tak i míšení se a splývání různých národův zdařovalo i daří se konečně ku prospěchu člověčenstva, hýbajíc a pružíc ducha lidského, i zúrodňujíc ho vždy novými žiwly. Již w nejstarších osvěty sídlech, Indii a Egyptě, pozorowati bylo směs národůw různého původu; do starého Řecka přinešeno bylo z Egypta i z Fenicie první símě vzdělanosti, které potom wypělo w blahodárné půdě té w nejutěšenější plody; starý pak Řím teprw tehdaž opravdowě zawládnul světem, když w něm zdomácněl kwět osvěty řecké. Tak již w starém wěku národowé přední, dědice vzdělanost po sausedech swých, i u sebe doma dokonaliti, i wně u cizích ji šířiti napomáhali, jiné vždy stránky její nad jiné zwelebujice, ale i jinými také wadami, jež přiměšowali, ku konečnému ji aupadku wodíce.

Nejznamenitější a nejwznešenější wýsledek i úkaz celé dáwnowěckosti bylo dokonalé spojení a ujednocení se náboženstwí Kristowa se vzdělaností řeckau w swětowládném někdy panowání Římském. Kdyby osudem božím nebylo i do toho auwazku hned s počátku wlaudilo se porušení, swět celý bylby pomalu musel se zřimaniti: ale všemaudrý báh, neučiníw ani dwau zrněk pís-kových dokonale stejných, tím méně chtěl pauhé jednotwárnosti w nejušlechtilejším tworw swém, jež k obrazu swému poněkud připodobnil. Císařský Řím byl sice vzdělal umění panowničí a wladařské až k nejvyšší dokonalosti: předce však prospíwaje w auhonách a wadách vždy wíce nežli w cnostech, stal se posléze wzorem wlády, jakowá býti nemá. Sestředíw weškeru weřejnau moc a wůli w jediné hlavě, udušil konečně wšecku samostatné wywíjení se ducha, wšecku samočinnost a samohybnost,

jak jednotlivých osob, tak i celých obcí a národůw. Panowník, snížíw vše mimo sebe pod důstojenstwí člowěka, nemohl však sám sebe i potomkůw swých uchrániti práwa přírody a zbawiti křehkostí lidských. Wšeobecné wysílení a zakrsání, ochablost na těle i na duchu, byly newyhnutelné následky austřednosti přepiaté a mnoho-wěké, a konec všeho neuchranný pád říše římské. Jediný jen žiwel w ní měl tolik vlastní síly, že odolaw wšeobecné záhubě, zárodkem stal se nowého žiwota: to bylo náboženstwí křestanské.

Na zříceninách swětowládného Říma postawil swé žezlo swět Německý. Jím roztrhány sítě, dusiwši s hůry tak dlauho wšecku w národech samohybnost, člowěk nabył opět práwa swého, zničená politikau Cásarůw energie osobní dostawši se na wrch, počala znowu dáwati swětu zákony. Tajiti sice nelze, že i tato změna, jakkoli sama w sobě blahodějná, potáhla nowé neřesti za sebou. Němec zajisté ztroskotal byl římskau wládu ne k obecnému národůw prospěchu, ale jen ke swému vlast-nímu. Bažení po zboží a panstwí, nikoli pak cit nebo potřeba swobody, ozbrojowaly silné rámě jeho, a pudily ho hledat swého štěstí za hranicemi vlasti. Pročež ani poroby w Europě nezrušil a zrušiti nechtěl, ale proměnil jen ochabující jedinowládu w bujnau mnohowládu. Tau však proměnou počal jinačiti se i vlastní jeho žiwot ná-rodní. Brzy k zásadám německého ducha, osobní energii a promyslnosti, připojilo se jakoby dědictým nápadem, cokoli zbýwalo jarého z římského swěta; horliwost náboženstwí křestanského a umění panownické jaly se vzděláwati austřednost nowau a dvojítou sice, ale skrze mnohá století aspoň swornau: císařstwí totiž a papežstwí.

Jak mile Němec uwázal se byl wybojem u weliké starého Říma dědictwí, Slowan mírný tiše za ním po-staupiw, usadil se wedle něho. S ním wkročil spolu

nowý žiwel národní do žiwota europejského, neméně ušlechtilý, ale i neméně aubonný. Wolnost a rownost všech občanůw mezi sebou, co synůw téže rodiny, byly hlavní známka starých Slowanůw; kéž se k nim jen i swornost byla přidružila! Patriarchální mrawy a spůsoby jejich bylyby snad postačily ku pojištění jejich blahobytu, kdyby národům jako jedincům dáno bylo pode štítem moci vyšší uchrániti se všech bauří a pohrom mimořádných. Slowanowa nábožnost, prostoduchost a jemnost nezbawila ho wší swéhlawosti a urputnosti. Nechtěje panství ani státu, ale jen obci, zamítal s jednotau národní také silné auwazky řádu a vlády; přeje stejných práv a stejné všem domácím swobody, žádal spolu, aby všickni také drželi se stejné koleje starých zwykůw; nedáwaje u sebe místa ni rozdílům stawůw ni wysadám, nehowěl předce ani wliwu wýtečných osob, ani rychlému rozmáhání se vyšší oswěty; nebažiw po wýboji, sotwa sám brániti se uměl; žádaje w pokoji požíwati aurod pole swého, tím častěji podléhal rozkazům cizincůw. Nemělli konečně zahynauti, museli i Slowan postupem wěkůw zjinačiti spůsoby swé a přimísiti žiwlůw říman-ských i německých do národního žiwota swého.

Hlavní tedy obsah a základní tah celého dějinstwa českomorawského jest, jakož jsme již podotkli, ustawičné stýkání a potýkání se Slowanstwí s Římanstwím a Němectwím, we smyslu nyní wyloženém; a jelikož Římanstwí dotýkalo se Čechůw ne samo sebou, ale téměř weskrze jen prostředkem Němectwa, může se také říci, že dějiny české zakládají se wůbec hlawně na sporu s Němectwem, čili na pojímaní a zamítání spůsobůw a řádůw německých od Čechůw. Jest sice prawda, že i u jiných kmenůw slowanských dálo se takowéto stýkání obojích žiwlůw: ale buď nebylo tak všestranné, žiwé a pronikawé, na příklad u Polanůw a Rusůw, buďto skončilo

se již dáwnau záhubau národnosti slowanské, jako u někdejších Luticůw, Bodreůw a jiných Polabanůw. Český národ sám jediný, k německému co roweň k rowni se přibochiw a od wíce nežli tisíciletí do swazkůw nejužších s ním wstapiw, uhájil až podnes národnosti swé, a jakkoli mnoho německého do žiwota swého pojal i duchowně zažil, nepřestal proto býti slowanským národem. I dnes ještě tatáž z dějin, jako z powahy zeměpisné, úloha jemu se klade: slaužiti za most mezi Němectwem a Slowanstwem, mezi wýchodem a západem w Europě wůbec.

Wykládajíce tedy dějiny národa Českého, budeme wyprawowati, jaké úkazy wywodil na jewo spor a zápas ten od wěkůw we vlasti naší; zápas, wedený netoliko na hranicích ale i u wnitř země České, netoliko proti cizincům, ale i proti domácím, nejen mečem a štítem, ale i duchem a slowem, ústawami a obyčejí, zřejmě i ukrytě, wéhlasným horlením i slepau wášní, netoliko k wítězství aneb k porobě, ale i ke smíření. Ukážeme, kterak národ počtem neweliký weliké předce někdy uměl získati sobě jméno, a kterak pak opět tak hluboce klesnauti mohl, že až i sám to jméno zapíral. Uhlédáme jej, an zmitán jsa wichřicemi od wýchodu i od západu, wně i doma powstalými, pauštel nejednu naději o zachowání bytu swého, a nepřestává předce i podnes ještě doufati we budaucnost. Spatříme panowníky wznešené, prawé otce vlasti, jichžto důrazné snahy cíl jediný bylo blaho národu; hrdinné wojewody, ježto uměli ku praporecům českým wítězství pautati, jimi strach a hrůzu do řad nepřátelských wůkol sypati; myslitele wýtečné, jichžto ducha plápol oswěcowal temnoty wěku swého a křisil jiskry wědomí a wíry u domácích i cizích; vlastence ušlechtilé, jimžto milo bylo zapírati sebe k dobrému národu swého, a obětowati jemu čas i žiwot, wšeccko jmění, wšeccky síly swé; konečně i lid bystrý a jemný,

poslušný hlasu svých panovníků a vůdců, a hotový nasaditi sebe i s celou podstatou svou, jak mile bylo hájiti vlasti a krále, náboženství a víry, práva i zákonů. Ale nebudeme se také tajiti překážkami rozmanitými, které nepřestávaly vyššímu prospěchu vlasti a národu stawěti se na odpor; nejen od cizozemců a nepřátel, ale i od domácích odrodilců, nejen zjevným násilím, ale i newěrou a zradou; wyjewíme, kterak často tu nízké sobectví neb přewrácená mysl jedinců, tam zaslepení aneb zpozdlá netečnost velikého haufu zawodily obec do neštěstí, kterak tytýž nejapností zmařeno, čeho chytrostí zkaziti lze nebylo. Utěšeno bude díwati se na raný ale autlý kwět vzdělanosti slowanské, na prawěké hrady a města, sídla swatých popraw a bohoslužeb, ochranná autočiště w čas bauří wálečných a středíště národního průmyslu i obchodu; ne bez hrdého pocitu porozumí potomek, že po čem i největší a nejwzdělanější národové našeho wěku newždy zdárně se snaží a baží, předkové jeho slowanští chowali a hájili od jakžiwa mezi sebou: obecnau všech zemců swobodu, rowenství před zákonem a prawem, wrchní vládu i dědičnau i swolenau spolu a na sněmích odpovědnau, swobodné wolení auřadů místních i zástupnictwa národního, a jiné podobné řády, až i chwálenau všech swobod. obecných záštitu, saudy porotců. Poznáme však také, kterak proměny a oprawy, ku prospěchu státnímu newyhnutelně potřebné, nemohly wykonány býti, aby za působením ducha středowěkosti newlaudily se s nimi do země i řády feudální, jichžto síla, we bažení panském wždy hotowau nacházejíc podporu, wywrátila i uwedla w nepaměť wšecky jim newhodné stránky starých ústaw slowanských. Žiwot duchowně čilý, kterým národ náš i w těchto změnách, jak z přirozené powahy své, tak i z přičinění oswícených náčelníků skwítí se

nepřestal, wywede nám na jewiště nové spory a zápasy, podiwnější a wznešenější, ale bohužel i krutější a zhaubnější, nežli které dotud Europa byla wídala. Ze tři wálek o záležitosti duchovní, kterými w posledním půltisíciletí wšickni národové křestanští až do dna zbauřeni byli, dvě prwní, měwše za příčinu náboženské potřeby, w Čechách i powstaly i skonaly, a byly vlastně wálky české. W jedné národ náš, zachowawší až potud neporušené jádro bytu swého, skutky zázračnými celý přemohl takorka swět; we druhé, zprnewěři w sám sobě, nejen nedowedl nic slawného, ale přišel i bez mála na mizinu. Wyložíme, kterak i w těch i w jiných wíce pohromách zračila se ruka Páně, jenž dawší člowěku rozum i wolení mezi dobrým a zlým, owocem obého učiti a wystríhati ho chtěla.

Popatřice na hlawní rozdily dějin českých, rozeznáme w nich snadně a na prwní pohled wěk trojí: *starý* totiž, *střední* a *nowý*. Wěk střední značí se wytečně pŭtkami o náboženství, jenž počátkem husitství r. 1403 wstoupily do weřejného žiwota českého, a ukončeny r. 1627 wystěhowáním se všech podobojích ze vlasti. W tom wěku národ náš dostaupil wrchu historické znamenitosti své. Co jej předešlo, ke staré, co následowalo, k nowé historii počítati se musí.

Starý wěk dějin českých, obsahující téměř celé tisíciletí od prwního usazení se národu we vlasti, nemá jiné patrnější známky jednotné, nežli jest ta, že w něm ještě nepředčily potřeby a pŭtky zbuzené obnowau církewní, alebrž jen důležitosti swětské čili státní, zwlastě pak snažení panovníků, moc swau i doma upewniti i wně rozšířiti. Jest w něm rozeznáwati trojí hlawní dobu: nejprwé Čechy pohanské a nezáwisné, od prwopočátku až do r. 895; potom Čechy křestanské a záwisné od říše Německé, s přewahau však ještě wniterných řadů

slowanských, od r. 895 do 1253; posléze Čechy královské, spojené s říší německou svazkem rovným, ale ve vládě zemské nakládající životu německému, od r. 1253 do r. 1403. *W první době*, ještě temné, báječné a často nejisté, spatřuje se národ ve své původní slowanské newázanosti; mezi hlavami jeho, na počet hojnými, rod Přemyslův počal osobovati sobě panství; pokusy však Sámowy w Čechách a Mojmirowců na Morawě, o založení mohutného státu slowanského, zmařeny jsau. *W druhé* křesťanství přispělo sice k utvrzení moci panovníci w zemi, ale učinilo ji spolu závislou od říše římské, čili vlastně německé. Potlačení někdejších lechůw a kněží napomohlo k sestředění sil národních: ale rozmnožení se Přemyslůw, jejich časté potřžky o zmocnění se vrchního žezla, i potřeba zvláštních audělůw knížecích, překážely prospěchu obecnému. Objem a hranice státu tak často se měnily, jako poměry právní panovníkůw českých naproti císařům: awšak zachována wždy zemi samostatná vrchní vláda i swězákonnost. Staroslowanská župní ústawa udržela se ve své činnosti; stawůw zvláštních s rozdílnými právy občanskými ještě nebylo, tudíž ani wýsad, ani feudalnosti, ani tělesné poroby, jakkoli často usilowáno uvesti je do Čech za příkladem německým. Wéwodský titul panovníkůw, po upewnění mocnárství skrze Přemysla Otakara I., proměněn w dědičné králowství. *Třetí doba* wěku tohoto počala kralowáním Přemysla Otakara II. Jemu zdařilo se proměnit hlavní auwazky státní, zvláště založením stawu městského skrze německé osadníky, a udělením jemu wýsad i práv politických. Tím přiwedena stará župní ústawa konečně ku pádu, i dán počátek nejen ku právnímu stawůw rozdílu wůbec, ale i k řádům feudálním zvláště. Po wymřeni Přemyslůw a powolání domu Lucemburského na trůn upewnil se objem státu čili

koruny⁶⁾ připojením Slezka i obojí Lužice k Čechám a k Morawě na mnohá století. Wýtečné kralowání Karla IV pamatné jest nejen padesátiletým spojením koruny české s německou a auplným na ten čas obou národůw i zemí smíšením, ale i zwelebením snaženství a kwětu duchovního we vlasti naší zvláště.

Hlavní obsah a ráz *wěku středního* historie české jsau, jakož sme již napowěděli, různé a pŕtky církewní a náboženské, jenž wedly dwakrátě k wálkám krwawým a dlahotrwalým: první husitské, kterauž Čechowé a Morawané až do konce wítězně provedli; druhé třidceti-leté, kterau nešťastně počawše, ustaupili brzy až na smrt wysileni s dějiště. Strana husitská, čili podobojí, předčila za tohoto wěku we vlasti počtem i silou. Swazek koruny české s říší německou nejprw ssazením krále Wáclawa, potom wálkou husitskou tak uwolněn, že napotom stanovil se skutečně již jen na práwu králůw našich, wkládati se hlasem swým do wolení císařůw. W zemi však vlastní moc královská byla slaba, národ sám ukládal sobě zákony, jazyk český we veřejné zprávě zemské byl panujícím, Němectwo Husitstwu odporowawší kromě Slez a Lužic hluboce kleslo a téměř wyhynulo. Naproti tomu ale feudální německé rády w zemi pomalu samy tím wětší moci se rozwijely; rozdily stawůw nejen utuženy a zostřeny, ale o wýsady a práwa mezi wyšší i nižší šlechtou a mezi městami dlahé spory, až i krwawé wálky wedeny; staw duchovní w Čechách

6) Předkové naši rozeznawali od sebe „králowství České“ a „korunu Českou“: „koruna Česká“ znamenala jim wšecky země, králům Českým někdy poddané, t. Čechy, Morawu, Slezko, Lužice, Horejší Falc i Lucembursko; „králowství České“ byly jen Čechy samy, w užším smyslu wzaté. „Koruna“ tedy slula jim též, co nám nyní „stát“ neb „monarchie“ sluje.

utlačen; lid selský a prostý, požíwawší dotud osobné swobody, tělesnau porobau sklíčen. Ráznější doby a články wěku tohoto byly: vypuknutí wálky husitské r. 1419 a smíření podobojích skrze sbor Basilejský; aupadek moci kráľowské we dlauhém bezkráľowí, a nezdařilé snažení krále Jiřího, powztyčiti ji zase; rozmíšky stawowské a porobení lidu prostého pod kráľem Wladislawem; spojení s domem Rakauským r. 1526 a utužení moci kráľowské na sněmu krwawém r. 1547; počátky nowých pútek o náboženstwí r. 1602 a vypuknutí r. 1618 wálky třidcetitelé, we kteréžto Čechy wstauřily do nowé swé historické doby.

Základní auwazek weškerého žiwota společenského i státního we *wěku nowém* byli ráďowé i zákonowé, jež Ferdinand II. z plné moci swé r. 1627 obnoweným zřizením zemským předepsal, a stawowé čeští na sněmu téhož léta poslušně a wděčně přijali. Od té doby země Česká a Morawská staly se nepochybným dědictwím slawného domu Rakauského, a spolu podstatnau částkau státu welikého, jenž vyniká mezi čelními w Europě mocnostmi. Lužice wšak i wětší částka Slez od koruny odtrženy. Církew Římskokatolická stala se wýhradně panující. Moc zákonodárná, wykonáwací a saudní spojena w rukau mocnářowých, a rozhodnutí na nejwvyšším místě dále se we Wídni. Politické jewení národu obmezeno a určeno bylo wýsadami stawůw prelatského, panského, rytířského i městského. Jazyku českému i německému we weřejných potřebách zemských přisauzeno sice práwo stejné: poslední wšak osobil si čím dále tím širší místo. Tentoté powšechný ráz wěku celého. W podrobném pak rozjimaní wyznamenáwají se zvláště panowání Marie Theresie i Josefa II. co střední článek, blahodějným swérazem, a předně wymaněním obecného i selského lidu, čehož další dolíčení ale odkládáme k času swému.

Prameny, ze kterých čerpati se musí wšecká dějin českých známost, jsau podle rozličnosti wěkůw rozličné. Pro *wěk předslowanský* nedostává se nám jich owšem; wše co tu wíme, musí nuzně wybíráno a skládáno býti ze zpráv, které někdy staří spisowatelé řečtí a římští jen jakoby mimochodem a náhodau, a protož ani hojně, ani dost určitě, o vlasti naši prohodili.

Nemnohem šťastnější jest w ohledu tomto i wěk *pohanskočeský* (451—895). Z domácích jeho památek nezůstaly nám než jediné tři dějeprawné básně, milowníkům národní naší literatury pod názwy „Saud Libušin“ „Čestmír a Wlaslaw“ i „Záboj a Slawoj“ chwalně známé a tiskem již často wydané⁷⁾; kteréž jakkoli nesmírně drahocenné jsau samy w sobě, co přesný a swětly wýjew jarého ducha předkůw našich, nemohau předce wšem žádostem dějezpytcowým wyhowěti, poskytujuce swětlo nejen na příliš skrowný obor obmezené, ale i poněkud nejisté, jelikož oprawdowě básnické. Stařiny, ježto w lúně vlasti tytýž se wykopáwají, umějí sice mluwiti ke znateli, ale zřídka kdy udati mohau wěk a půwod swůj. Ani w cizině té doby nikdo si na tom nedal záležeti, aby o wěcech u nás zběhlých nám pozústawil písennau pamět zwláštní a auplnau. Jen chudá záře tehdejších dějin sausedních odráží tu i tam náhodau některé slabé a wšelíjak zprolamowané paprsky na sawwěké příběhy w Čechách a w Morawě. Dějezpytec musí tyto paprsky

7) O „Libušině saudu“ wiz předewšim obširné pojednání: Die ältesten Denkmäler der böhmischen Sprache, kritisch beleuchtet von P. J. Šafařík u. F. Palacký, Prag, 1840 in 4° (w aktách král. české společnosti nauk); druhé dvě básně z rukopisu Kralodworského, W. Hankau nalezeného, často již wydány jsau, posléze a nejzprawněji we Wýboru z literatury České, dílu I, w Praze 1845, a s překladem německým od W. A. Swobody několikrát, pak od J. M. hrab. Thuna: Gedichte aus Böhmens Vorzeit. Prag, 1845. 8.